

РЕЦЕНЗИЯ

от професор доктор Велислава Атанасова Чавдарова

ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“

върху дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2 Психология, докторска програма „Обща психология“

Тема на дисертационния труд: **„ВЛИЯНИЕ НА РОДИТЕЛСКАТА ВКЛЮЧЕНОСТ ВЪРХУ АЗ-ОБРАЗА НА УЧЕНИЦИ В АРАБСКОТО ОБЩЕСТВО**

АВТОР: НУР ЗАКИ САЛАЙМЕ

Научен ръководител: доц. д-р Петър Нешев

Получени материали: дисертационен труд, автореферат

1. Актуалност на дисертационния труд.

Проблематиката, ориентирана върху необходимостта да се опише и докаже мястото на родителското участие върху формирането на Аз-образа и успеваемостта на арабските ученици, се оказва не просто актуална, а доминиращо значима в настоящата социална, културна и образователна перспектива в Израел. Това обстоятелство, предвидено от автора на дисертационния труд, легитимира и потвърждава дисертабилния характер и актуалността на темата на дисертацията.

Научната интерпретация, реализирана в труда, откликва на злосторневни за времето ни педагогически проблеми, позиционирани в специфичния ракурс на насочването на вниманието на психолозите към това, което е необходимо, за да се реализира надежден, фасилитиращ подход при формирането на Аз-образа на учениците в арабското общество.

Значимостта на представеното за рецензиране теоретико-приложно изследване се определя и от факта, че в научната литература липсва анализ на родителското участие и нивото на самооценка на учениците, които пряко влияят върху академичните им постижения.

2. Данни за докторантурата

Професионалният и творческият път на Нур Заки Салайме демонстрират последователност, целенасоченост и прецизност на научните интереси и траен стремеж към съвместяване на теоретичната подготовка с педагогическа професионална дейност.

Констатирам, че са спазени всички критерии и формални изисквания за провеждането на тази процедура, включително е приложената изрядна документация и текстове на научните публикации по темата на дисертацията, покриващи наукометричните изисквания за тази категория научен труд. Не се констатира данни за плагиатство.

3. Данни за дисертацията и автореферата

Дисертационният труд е с класическа структура, композиционно оформена в увод, три логически свързани глави и заключение с общ обем от 158 страници. Основният текст съдържа 19 таблици и 10 фигури. Списъкът на литературата се състои от 150 източника - английски, чуждестранни и интернет източници.

В увода убедително са описани основанията за избор на темата и коректно са операционализирани множеството фактори, които влияят върху изграждането на Аз-образа на децата, включително и мястото на пребиваването им, приемано не само като физическо място за живеене, но и социално място, което детерминира образователните постижения, взаимодействието с различни ученици в класната стая и общата атмосфера в училището.

За да бъдат резултатите точни, изследваната популация включва ученици от арабския сектор в Израел и ученици от Палестинската автономия. Авторката доказва, че и в двете групи родителите играят ключова роля в живота и формирането на Аз-образа на децата им.

В първа глава е направен анализ на теоретичните и приложни основания за включването на родителите в дейностите в училище. Акцент в съдържанието са две области на изследване - социология и образование. Докторантката търси отговори на въпроси като: как глобалните и локално-израелските социални промени влияят върху образователната система в контекста на нейната общност, каква е ролята на процесите "включване", "намеса" и "споделяне" като ключови понятия, които служат като инструменти за описание на характера и естеството на връзката между родителите и училището.

Трудът би спечелил, ако се постави акцент върху психологическата интерпретация на процесите, тъй като в дисертацията въпросът за включването на родителите в образованието е разгледан като част от по-широката идея за "гражданско участие", пречупени през исторически и обществено-политически контекст.

Във втора глава е анализирано понятието „Аз-образ“ в динамичен и възрастов план. Акцент е поставен върху теориите на У.Джеймс, Ч.Кули, Розендейл и др. Описани са факторите, влияещи върху формирането на Аз-образа, етапите на промяната му и връзката му с академичните

постижения. В отделни подпараграфи са разгледани както проблемите, свързани с образователната система, възпрепятстващи добрите постижения на учениците, така и взаимодействието между учител и ученик като предиктор на училищните постижения.

В трета глава е представено емпирично изследване със следните цели:

1. Да се изследва нивото на самооценката на учениците от арабски произход, като се прави разлика между учениците в Зелената линия и извън нея

2. Да се изследва ефектът от участието на родителите върху нивото на академичните постижения на учениците с отчитане на географската територия и местожителството на семейството.

Използван е количествен подход в 6 училища, 3 класа от всяко училище в рамките на Зелената линия и 3 класа извън Зелената линия. Обект на изследване са 180 ученици и родители, които учат в и извън Зелената линия. Диагностичният инструментариум включва *въпросник за участието на родителите на Riesman от 1970 г.* (Nave 2009), който се състои от четири подкатегории: доверие в учителите; влияние върху дисциплината; влияние върху характера и ефект върху педагогическото съдържание и *въпросник за изследване на самооценката на учениците*;

Генералният извод от изследването е, че на всяка възраст и всяка географска територия родителите продължават да оказват влияние върху децата и да ги насочват от позицията на любов и грижа, но не би трябвало да се опитват да контролират живота им в съответствие със своите желания. Същият подход трябва да ръководи и порасналите деца в отношенията им с родителите - родителите никога няма да бъдат точно такива, каквито те искат, въпреки всички опити да ги насочат към това. Родителите и порасналите деца трябва заедно да търсят баланса между твърде зависима и ангажирана връзка и прекалената независимост и дистанция. Основните изводи от проучването са следните:

Установено е, че образованието на родителите е най-важният предиктор за прогнозиране на успеха в училище на техните деца. Процентът на младите християни със завършено средно образование е по-висок от този сред мюсюлманите.

Родителите оказват значително влияние върху формирането на Аз-образа на децата, а оттам и върху тяхната самооценка.

Субективните чувства на членовете на семейството често определят способността им да се справят. Правилната оценка на тежестта на кризата и способността за нейното преодоляване се различава в отделните семейства и е резултат от предишен опит. Има социални системи, които се справят успешно със съществуващия натиск, а има и такива, които не издържат на натиска.

Характеристиките на системата, които осигуряват ефективно справяне, са свързани с нейната структура и начините, по които е организирана. Ефективното справяне със стреса в миналото, от една страна, засилва чувството за самоувереност, а от друга - осигурява практики за решаването на проблеми в бъдеще.

Авторефератът съответства в съдържателно и структурно отношение на дисертационния труд като синтезирано, но изчерпателно представя основните му моменти. Публикациите по дисертацията са релевантни на изследваната проблематика.

Научни приноси

Несъмнен принос в дисертационния труд на Нур Салайме е приложеният холистичен подход, съчетаващ коректното представяне на теориите и изследванията на социалните и личностни особености на арабските деца и техните семейства с теории и изследвания, свързани със самооценка, личностна и социална включеност на родителите им и образователните им постижения в рамките и извън Зелената линия.

Докторантката не само посочва и анализира проблемите, но и търси алгоритъм за промяна.

Значимата роля на участието на родителите върху образователните резултати и Аз-образа на учениците е представена прецизно в контекста на традиционните и съвременни теории за самооценката.

Като творчески определям предложения от докторантката модел, анализиращ влиянието личностовите, образователните и културните особености на родителите върху формирането на самооценката на техните деца с отчитане на демографските фактори пол, възраст, образование и др.

Заслужава несъмнена положителна оценка осъщественото за пръв път комплексно изследване на родителското участие в и извън т.нар. „Зелена зона“ в Израел.

Приложена е креативно структурирана методика за изследване на измерваните величини. Точно са описани целите и предметът на изследването. Заслужава адмирации отличният избор на обект на проучването.

Формулираните изводи непосредствено произтичат от конкретното изследване, а обобщението има реалистична приложимост за оптимизиране на психологическите и педагогическите образователни и възпитателни практики по отношение на арабското население в Израел в и извън Зелената линия.

Заключение

На основата на гореизложения анализ на дисертацията на Нур Заки Салайме на тема „ **ВЛИЯНИЕ НА РОДИТЕЛСКАТА ВКЛЮЧЕНОСТ ВЪРХУ АЗ-ОБРАЗА НА УЧЕНИЦИ В АРАБСКОТО ОБЩЕСТВО**“

давам своята ПОЛОЖИТЕЛНА оценка за труда и убедено препоръчвам на уважаемото Научно жури да присъди на Нур Салайме, докторант към Катедра „ПСИХОЛОГИЯ“ във ВСУ „Черноризец Храбър“ образователната и научна степен “доктор” в Област на висше образование:
3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление:
3.2. Психология – Обща психология.

20.12.2023 г.

.....

В.Търново

проф.д-р Велислава Чавдарова